

KS. ROBERT BIELEŃ SDB

ŚP. KS. PROF. JÓZEF WILK SDB (1937–2003)
SALEZJANIN W SŁUŻBIE RODZINY

Zmarły 11 września 2003 r. ks. Józef Wilk prawie całe swoje życie związany był ze Zgromadzeniem Salezjańskim, już bowiem w wieku 14 lat wstąpił do Małego Seminarium, a następnie do Zakładu Salezjańskiego w Oświęcimiu, aby po trzech latach wstąpić do salezjańskiego nowicjatu w Kopcu. W Zgromadzeniu Salezjańskim zauroczony został ideałem ducha rodzinnego, który swoim synom zalecał w życiu wspólnotowym i w działalności duszpasterskiej ks. Bosko, założyciel salezjanów. Budując na wartościach wyniesionych z domu i pogłębiając systematycznie poprzez formację swoją salezjańskość, był dla ludzi, z którymi się

spotykał, a zwłaszcza dla swoich studentów i wychowanków, drugim ojcem¹.

Ksiądz Wilk urodził się 23 czerwca 1937 r. w Maławie k. Rzeszowa w rodzinie Aleksandra i Katarzyny Wilków. Wzrastał w gronie trójki rodzeństwa – Franciszka, Teresy i Zofii. W 1951 r. ukończył szkołę podstawową w rodzinnej miejscowości i rozpoczął naukę najpierw w Małym Seminarium, a następnie w Sale-

¹ Piękną ilustracją rodzinnej atmosfery wytwarzanej przez ks. Wilka jest świadectwo wygłoszone przez jedną z doktorantek Księdza Profesora, mgr Katarzynę Braun. Zob. K. Braun, *Dziękuję Ci Ojciec*, „Don Bosco. Magazyn Salezjański” 2003, nr 10, s. 12.

zjańskiej Szkole Zawodowej w Oświęcimiu. Po ukończeniu szkoły średniej, w latach 1954–1955, rozpoczął podstawową formację zakonną w nowicjacie salezjańskim w Kopcu koło Częstochowy, gdzie 15 sierpnia 1955 r. złożył pierwsze czasowe śluby zakonne.

W latach 1955–1958 studiował filozofię, a w latach 1961–1965 teologię w Wyższym Seminarium Duchownym Towarzystwa Salezjańskiego w Krakowie. W latach 1958–1961 odbył przepisana w Zgromadzeniu Salezjańskim praktykę duszpastersko-pedagogiczną, zwaną asystencją, jako wychowawca w Małym Seminarium w Kopcu. Śluby wieczyste złożył 16 lipca 1961 r. w kaplicy nowicjaciej w Kopcu. Ukoronowaniem studiów seminaryjnych było przyjęcie 25 czerwca 1965 r. święceń kapłańskich z rąk biskupa Juliana Groblickiego w Krakowie, w kościele św. Stanisława Kostki na Dębnikach.

Pierwszy rok po święceniach (1965–1966) pracował jako wikariusz i katecheta w Bychawie w parafii diecezji lubelskiej. W 1966 r. rozpoczął studia specjalistyczne na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim na Wydziale Teologii, sekcji katechetyki. W 1970 r. obronił magisterium z katechetyki i licencjat z teologii pastoralnej na podstawie pracy pt. *Współczesne próby ujęcia katechezy młodzieży szkół zawodowych w Niemczech* i decyzją Rektora ks. prof. dr hab. Władysława Granata został zaangażowany do pracy dydaktyczno-naukowej na KUL, gdzie prowadził zajęcia zlecone.

Swoją pracę naukową od początku związał z osobą ks. prof. dr hab. Piotra Poręby (1908–1991), który w 1971 r. został kierownikiem Katedry Psychologii Duszpasterskiej na Wydziale Teologii. Katedra ta już od samego początku miała wyraźne ukierunkowanie na problematykę rodzinną, dlatego w 1974 r. została przemianowana na Katedrę Pedagogiki Rodziny. Jako początkujący naukowiec został wraz z ks. dr Antonim Tomkiewiczem współpracownikiem ks. prof. P. Poręby, aby po jego odejściu na emeryturę zostać jego następcą.

Początek pracy dydaktyczno-naukowej w 1970 r. zbiegł się z zaangażowaniem w pomoc w pracę duszpasterską przy kościele rektoralnym, a od 1976 r. kościele parafialnym Księży Salezjanów na ul. Kalinowszczyzna 3, gdzie mieścił się także salezjański dom zakonny, w którym do swoich ostatnich dni mieszkał ks. Wilk. Oprócz głoszenia Słowa Bożego i sprawowania sakramentów Ksiądz Profesor został opiekunem Duszpasterstwa Akademickiego „Quo Vadis”, którym opiekował się do końca swojego życia; w miarę potrzeby podejmował również posługę organisty podczas mszy świętych i nabożeństw odprawianych w tamtejszym kościele. W latach 1968–1975 czynnie uczestniczył w Ruchu Oazowym, współpracował blisko z ks. prof. F. Blachnickim: opracowywał materiały formacyjne oraz prowadził Oazy.

W 1972 r. ks. Wilk zostaje zatrudniony jako pracownik etatowy KUL-u i przechodzi kolejne stopnie awansu naukowego: 1972 r. – asystent stażysta, 1973 r. – asystent, 1976 r. – starszy asystent, 1977 r. – adiunkt, 1987 r. – docent. W 1976 r. obronił pracę doktorską z pedagogiki rodziny zatytułowaną *Problem współcze-*

snego katechumenatu rodzinnego. Studium pastoralne. W 1987 r. napisał pracę *Znaczenie pierwszych doświadczeń dla religijnego wychowania małego dziecka w rodzinie*, która stała się wraz z całokształtem dotychczasowego dorobku naukowego podstawą kolokwium habilitacyjnego w zakresie teologii pastoralnej (pedagogika rodziny, duszpasterstwo rodzin) na Wydziale Teologii KUL.

Ksiądz Wilk podnosił również swoje kwalifikacje naukowe przez: ukończenie kursów języka niemieckiego oraz studium teologii pastoralnej w Uniwersytecie Wiedeńskim (1971–1972), kwerendy i pobyty w zagranicznych ośrodkach naukowych: na Uniwersytecie Salezjańskim w Rzymie (1980, 1986), w Theologische Hochschule we Frankfurcie (1983) i na Uniwersytecie w Mainz (1983).

Tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego w Katedrze Pedagogiki Rodziny otrzymał w 1993 r. W 1996 r. przeszedł na Wydział Nauk Społecznych KUL, gdzie został kierownikiem Katedry Pedagogiki Rodziny w Instytucie Pedagogiki. Od 1999 r. do chwili śmierci był prodziekanem Wydziału Nauk Społecznych. W tymże roku został członkiem Uniwersyteckiej Komisji Akredytacyjnej w zakresie pedagogiki.

Zmarł po długiej i ciężkiej chorobie 11 września 2003 r. w Lublinie w 66. roku życia, 48. ślubów zakonnych i 38. kapłaństwa. Uroczysta msza święta została odprawiona pięć dni później w kościele pw. Matki Bożej Wspomożenia Wiernych w Lublinie. We mszy świętej uczestniczyła znaczna liczba duchowieństwa i wiernych, w tym 4 biskupów, ok. 90 księży, ok. 60 kleryków, jak również delegacje KUL, UKSW, PAT w Krakowie oraz delegacje z Malawy i Rusinowskiej Woli, rodzinnych parafii Zmarłego. Jego doczesne szczątki zostały złożone w grobowcu salezjańskim na cmentarzu przy ul. Unickiej.

DZIAŁALNOŚĆ DYDAKTYCZNA I ORGANIZACYJNA

Ksiądz prof. J. Wilk rozwinął szeroko działalność dydaktyczną, przede wszystkim na forum Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Prowadził zajęcia dydaktyczne najpierw w Instytucie Pastoralno-Katechetycznym (dawnym Instytucie Teologii Pastoralnej) Wydziału Teologii przy Katedrze Duszpasterstwa Rodzin (dawniej Katedrze Pedagogiki Rodziny, Specjalizacja Duszpasterstwo Rodzin), a następnie również w Instytucie Pedagogiki Wydziału Nauk Społecznych przy Katedrze Pedagogiki Rodziny oraz na Międzywydziałowym Podyplomowym Studium Rodziny.

Poza swoją macierzystą uczelnią prowadził zajęcia w formie wykładów, ćwiczeń oraz prac dyplomowych w filii KUL w Stalowej Woli, w Wyższym Seminarium Duchownym Towarzystwa Salezjańskiego w Krakowie (od 1978 r.), w Wyższym Seminarium Duchownym Księży Marianów w Lublinie (od 1990 r.), w Studium Rodziny Archidiecezji Przemyskiej oraz w Studium Pastoralnym Diecezji Rzeszowskiej. Tematyka jego wykładów koncentrowała się wokół proble-

matyki pedagogiki rodziny, wychowania religijnego w rodzinie, wychowania dorosłych, pedagogiki katolickiej, pedagogiki ogólnej, katolickiej nauki o małżeństwie i rodzinie, teologii małżeństwa i rodziny oraz duszpasterstwa rodzin. Prowadził następujące wykłady monograficzne: ojciec w procesie wychowania rodzinnego, matka w procesie wychowania rodzinnego, dziecko i jego obraz w procesie wychowania, z pedagogiki prenatalnej, wychowanie do miłości, wychowanie patriotyczne, system prewencyjny ks. Bosko, wychowanie religijne. Wykładał też pedagogikę rodziny w ramach doskonalenia zawodowego nauczycieli w Lublinie i Chełmie. Ksiądz Profesor uczestniczył w licznych spotkaniach naukowych i duszpasterskich w kraju i za granicą, na których wygłaszał referaty poświęcone problematyce rodzinnej – z dziedziny pedagogiki rodziny i duszpasterstwa rodzin.

Pod kierunkiem i opieką Księdza Profesora obroniono 15 doktoratów² i ponad 500 magisteriów³. Umiejętność przekazywania wiedzy w sposób głęboki i zarazem przystępny, połączona z rodzinną atmosferą wytwarzaną przez niego w czasie spotkań ze studentami, sprawiała, że obie Katedry Pedagogiki Rodziny, z Instytutu Pastoralno-Katechetycznego i Instytutu Pedagogiki, wykształciły zastęp ludzi umięających rzeczywiście wspierać i ochraniać współczesne polskie małżeństwa i rodziny w ramach duszpasterstwa rodzin, a także pedagogów pracujących w różnych placówkach wychowawczych.

² 1994 r. – 1) ks. J. Dzierżanowski, *Konflikty małżeńskie jako problem duszpasterski w świetle dokumentacji Sądu Biskupiego w Opolu. Studium pastoralne*; 2) ks. Z. Czaja, *Główne założenia szesnastowiecznego systemu wychowawczego w świetle wypowiedzi ks. Józefa Keutenicha*; 3) ks. M. Kaszowski, *Odnova życia rodzinnego w Ruchu „Domowy Kościół”*. Studium pastoralne w świetle badań na terenie diecezji przemyskiej; 1997 r. – 4) ks. J. Kułaczkowski, *Starotestamentalne ujęcie wychowawczej funkcji rodziny. Studium pastoralne na przykładzie Księgi Syracha*; 1998 r. – 5) B. Parysiewicz, *Rola matki we współczesnej rodzinie polskiej w świetle badań katedry Pedagogiki Rodziny ITP KUL 1972–1994. Studium pastoralne*; 1999 r. – 6) ks. J. Biedroń, *Małżeństwo chrześcijańskie jako komunizm osób w świetle posoborowych dokumentów Kościoła*; 2000 r. – 7) ks. R. Bieleń, *Zadania duszpasterstwa rodzin we współczesnej Polsce. Studium pastoralne w świetle wybranych badań i raportów o stanie rodziny po roku 1989*; 8) ks. K. Kozioł, *Recepcja nauki Kościoła o patologii życia seksualnego. Na podstawie wypowiedzi młodzieży – studium pastoralne*; 9) D. Opozda, *Wiedza o małżeństwie u młodzieży pochodzącej z rodzin o różnym stopniu integracji*; 2001 r. – 10) ks. J. Miąso, *Antropologiczne przesłanki wychowania do miłości w świetle nauczania Jana Pawła II*; 11) ks. K. Knotz, *Akt małżeński – miejscem spotkania z Bogiem i współmałżonkiem. Studium pastoralne w świetle nauczania Jana Pawła II*; 12) A. Pawlak-Kijek, *Tutoring dziecięcy a organizacja i efektywność nauczania na przykładzie dzieci z klas 0 i I szkoły podstawowej*; 13) ks. P. Landwójtowicz, *Duszpasterstwo rodzin wobec samotnych matek i ich postaw macierzyńskich. Studium pastoralne w świetle badań w Domach Matki i Dziecka*; 2002 r. – 14) B. Kiereś, *Małżeństwo i rodzina jako spełnianie się człowieka-osoby. Studium pedagogiczne na kanwie dorobku F. W. Bednarskiego OP*; 2003 r. – 15) U. Tokarska, *Stan i uwarunkowania kultury pedagogicznej współczesnych rodziców w świetle badań*.

³ Zob. D. Opozda, B. Parysiewicz, R. Bieleń, *Wykaz prac dyplomowych napisanych pod kierunkiem ks. prof. dr hab. Józefa Wilka SDB*, w: *W służbie rodziny*, red. R. Bieleń, Warszawa 2000, s. 25–46.

Dla doktorantów organizował corocznie wyjazdowe obozy naukowe, które pomagały zgłębiać wiedzę i integrować środowisko początkujących pedagogów i duszpasterzy rodzin⁴. Ksiądz prof. J. Wilk był też w swojej uczelni oraz poza nią recenzentem licznych rozpraw doktorskich, jak również recenzji dorobku naukowego i rozpraw habilitacyjnych.

Ksiądz prof. J. Wilk uczestniczył aktywnie w działalności organizacyjnej na swojej uczelni, przyczyniając się do rozwoju pedagogiki rodziny i duszpasterstwa rodzin w naszym kraju. W 1980 r. został kierownikiem Katedry Pedagogiki Rodziny, Specjalizacja Duszpasterstwo Rodzin w Instytucie Teologii Pastoralnej, którą to funkcję sprawował do 1996 r. W latach 1992–1995 był kierownikiem Instytutu Teologii Pastoralnej na Wydziale Teologii. Od 1996 r. do dnia śmierci był kierownikiem Katedry Pedagogiki Rodziny oraz kuratorem Katedry Psychopedagogiki w Instytucie Pedagogiki Wydziału Nauk Społecznych KUL. 15 czerwca 1999 r. został wybrany prodziekanem Wydziału Nauk Społecznych KUL, którą to funkcję sprawował do chwili śmierci.

Ksiądz J. Wilk był członkiem współpracownikiem Towarzystwa Naukowego KUL (od 1983 r.), członkiem Rady Naukowej „Pedagogia Christiana” (od 1997 r.) oraz „Rocznika Pedagogiki Rodziny” (od 1999 r.). Włączał się aktywnie w organizację sympozjów i zjazdów naukowych na KUL i poza tą uczelnią. Na podkreślenie zasługuje zwłaszcza zorganizowanie przez niego 25–27 października 2000 r. Międzynarodowego Sympozjum „Dziecko w XX w.: rozrachunek ze »stuleciem dziecka«”, które połączone było z konkursem plastycznym dla dzieci ze szkół podstawowych województwa lubelskiego pt. *Moje dzieciństwo*. Na pokreślenie zasługuje też zorganizowana przez niego 8 grudnia 2001 r. sesja naukowa poświęcona jego poprzednikowi, ks. prof. dr hab. P. Porębie, zatytułowana *W służbie rodziny*. Ksiądz J. Wilk był też współorganizatorem Lubelskich Dni Rodziny (odbyły się cztery), były to sympozja naukowe skierowane do szerokiego społeczeństwa. Był także autorem różnorodnych inicjatyw społecznych na rzecz rodziny, jak np. organizacja i prowadzenie trzyletniego Studium Rodziny Katolickiej w Stalowej Woli (1979–1982). Wygłaszał też odczyty na temat rodziny w Radiu Katolickim w Lublinie i w Rzeszowie.

Będąc salezjaninem, uczestniczył dwukrotnie jako delegat Inspektorii Wrocławskiej w Kapitułce Generalnej Salezjanów w Rzymie: w 1984 i 1990 r. oraz kilkakrotnie w Kapitułce Inspektorialnej Inspektorii Wrocławskiej Salezjanów. Był też w Zgromadzeniu Salezjańskim członkiem inspektorialnej Komisji do Spraw Formacji i Studiów oraz członkiem Podkomisji do Spraw Duszpasterstwa Akademickiego. Ksiądz prof. J. Wilk był głównym organizatorem sympozjum z okazji 100-lecia pracy salezjanów w Polsce *Współczesny wychowawca w stylu ks. Bosko*, które odbyło się w KUL 16–17 kwietnia 1998 r.

⁴ K. Braun, dz.cyt., s. 12.

DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA

Ksiądz prof. J. Wilk był autorem wielu rozpraw naukowych, głównie z dziedziny pedagogiki rodziny i duszpasterstwa rodzin. Jest autorem podręcznika *Pedagogika rodziny. Zagadnienia wybrane* (Lublin 2002, ss. 236). W formie książkowej opublikował swoją rozprawę habilitacyjną *Znaczenie pierwszych doświadczeń dla religijnego wychowania małego dziecka w rodzinie* (Lublin 1987, ss. 382). Był redaktorem prac zbiorowych: *W służbie dziecku* (Lublin 2003, 3 tomy, ss. 1788) oraz *Współczesny wychowawca w stylu księdza Bosko* (Lublin 1988, ss. 258). W jego dorobku znajduje się także ponad 50 artykułów naukowych, wśród których na szczególną uwagę zasługują następujące: *Rodzina pierwszym seminarium, Próba teologicznego uzasadnienia katechumenatu rodzinnego, Wychowanie religijne dzieci i młodzieży we współczesnej rodzinie polskiej, Wychowanie do miłości, Rodzina racją stanu Rzeczypospolitej, Wobec pytania: „Kim jest dziecko?”, W poszukiwaniu wzoru współczesnego wychowawcy, Duszpasterstwo rodzin: Próba określenia jego istoty, Duszpasterstwo rodzin – zasady praktycznego działania, Czym jest duszpasterstwo rodzin?*

Badania naukowe Księdza Profesora dotyczyły pięciu zasadniczych obszarów poszukiwań naukowych: małżeństwa, rodziny, pozarodzinnego środowiska wychowawczego, osoby dziecka, osoby wychowawcy oraz duszpasterstwo rodzin w aspekcie teoretycznym i praktycznym. Małżeństwo rozpatrywane było przez ks. Wilka pod kątem psychologicznym, pedagogicznym i religijnym. Ponieważ jest ono podstawą rodziny i jej funkcji wychowawczej, dlatego szczegółowej analizie poddawany był rodzaj i jakość więzi łączącej małżonków, cechy osobowości małżonków i wpływ tego czynnika na wspólnotę małżeńską, trwałość związku, wzajemne oczekiwania. W polu zainteresowań Księdza Profesora znajdowała się także świadomość celów i obowiązków małżeńskich u małżonków, narzeczonych i młodzieży oraz modele i wzorce małżeńskie funkcjonujące w społeczeństwie polskim i ich wpływ na małżeństwa.

Kolejnym obszarem badań naukowych ks. Wilka była rodzina, zwłaszcza jej struktura i pełnione funkcje. W pierwszym rzędzie uwaga jego skierowana była na endo- i egzogenne uwarunkowania funkcji wychowawczej, ale także oglądowi poddana została realizacja pozostałych funkcji rodziny i ich wpływ na wychowanie dziecka w rodzinie. W polu zainteresowania Księdza Profesora znajdował się zatem: udział rodziców w procesie wychowania, ich postawy rodzicielskie, stosowane przez nich metody i środki. Przedmiotem naukowej refleksji były także rodziny dysfunkcyjne, zwłaszcza rodziny alkoholików oraz rodziny z dziećmi przeżywającymi różnego typu trudności życiowe. Zajmował się też pedagogizacją rodziców.

Trzecią płaszczyzną poszukiwań naukowych Księdza Profesora były pozarodzinne środowiska wychowawcze ze względu na ich silne oddziaływanie na proces wychowania dziecka. Ksiądz Wilk podejmował także zagadnienie wpływu procesów ekonomicznych, socjalnych, kulturowych i politycznych na życie i funkcyjono-

wanie małżeństwa i rodziny. Oglądowi poddane zostały również inne instytucje wychowawcze, zwłaszcza przedszkole, szkoła, organizacje młodzieżowe oraz mass media.

Ważnym obszarem badań naukowych Księdza Profesora była także osoba dziecka i jego status we współczesnym świecie. Ksiądz Wilk ukazywał dziecko jako osobę, jako istotę ciągle za mało poznaną i dlatego za mało rozumianą. Bronił dziecka i dzieciństwa, ujawniając liczne mity i zagrożenia mające swoje korzenie w przeszłości, jak i te pojawiające się wraz z kulturą masową. Kluczem do zrozumienia dziecka było dla niego chrześcijańskie spojrzenie na dziecko, a wychowanie dziecka określał jako służbę.

Kolejną płaszczyzną poszukiwań naukowych ks. Wilka był status współczesnego wychowawcy, a szczególnie opisywanie jego postaw i cech charakteru. Szczególne miejsce Ksiądz Profesor poświęcił problematyce miłości wychowawczej. Wśród przykładów wychowawcy ważnym polem badań pozostawała osoba św. Jana Bosko, twórcy nowożytnego systemu prewencyjnego, któremu Kościół katolicki nadał tytuł „Ojca i nauczyciela młodzieży”.

Szczególnym środowiskiem wsparcia i ochrony małżeństwa i rodziny jest Kościół katolicki. Dlatego ważnym obszarem badań naukowych Księdza Profesora było duszpasterstwo rodzin. Podjął się on pionierskiego zadania opisanie istoty tegoż duszpasterstwa oraz zasad jego działania. Dużo miejsca poświęcił rodzinie rozumianej jako „Kościół domowy”, w sposób szczególny pochyłając się nad wychowaniem religijnym w rodzinie: nad katechumenatem rodzinnym, katechezą w rodzinie, rodziną jako pierwszym seminarium.

Należy podkreślić, że ks. prof. Józef Wilk wniósł w polską pedagogikę rodziny i w polskie duszpasterstwo rodzin wiele cennych koncepcji, które stały się inspiracją dla innych naukowców i praktyków do lepszego zrozumienia współczesnego polskiego małżeństwa i rodziny oraz do poszukiwania skutecznych metod ochrony i wsparcia małżeństw i rodzin w naszym kraju.

WYKAZ PUBLIKACJI KS. PROF. DRA HAB. JÓZEFA WILKA SDB

I. Książki – prace indywidualne

1. *Współczesne próby ujęć katechezy młodzieży szkół zawodowych w Niemczech*, Lublin 1970, mps, ss. 134 + VIII + aneksy (praca magisterska).
2. *Problem współczesnego katechumenatu rodzinnego. Studium pedagogiczno-pastoralne*, Lublin 1976, mps, ss. 225 + XIV (rozprawa doktorska).
3. *Znaczenie pierwszych doświadczeń dla religijnego wychowania małego dziecka w rodzinie*, Lublin 1987, ss. 382 (rozprawa habilitacyjna).
4. *Pedagogika rodziny. Zagadnienia wybrane*, Lublin 2002, ss. 236.

II. Książki – prace pod redakcją

1. *Współczesny wychowawca w stylu ks. Bosko*, Kraków 1998, ss. 258 (redaktor).
2. *W służbie dziecku*, Lublin 2003, t. 1, ss. 374, t. 2, ss. 598, t. 3, ss. 816 (redaktor).

III. Artykuły

1. *Rodzina a katecheza. Współpraca rodziców i katechetów*, „Homo Dei” 1974, nr 1, s. 32–37.
2. *Wpływ rodziców na religijność dziecka do 6 lat. Psychologiczny aspekt problemu*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” (dalej skrót: RTK) 22(1975), z. 6, s. 55–73.
3. *Rola katechumenatu rodzinnego w inicjacji eucharystycznej dziecka*, RTK 23 (1976), z. 6, s. 63–75.
4. *Katecheza jako podstawowa funkcja katechumenatu rodzinnego*, „Seminare” 2 (1977), s. 75–91.
5. *Próba teologicznego uzasadnienia katechumenatu rodzinnego*, RTK 24 (1977), z. 6 s. 71–84.
6. *Rodzina pierwszym seminarium*, „Seminare” 4 (1979), s. 95–109.
7. *Duszpasterstwo rodzin: Próba określenia jego istoty*, RTK 27 (1980), z. 6, s. 71–81.
8. *Spoleczno-wychowawcze aspekty relacji: dziecko-środowisko rodzinne*, RTK 28 (1981), z. 6, s. 59–73.
9. *Wartość katechumenatu dla wychowania chrześcijańskiego*, RTK 30 (1983), z. 6, s. 273–283.
10. *Wychowanie religijne dzieci i młodzieży we współczesnej rodzinie polskiej*, w: *Z badań nad rodziną*, red. T. Kukołowicz, Lublin 1984, s. 169–174.
11. *Problematyka małżeństwa i rodziny w badaniach katedry pedagogiki rodziny przy Instytucie Teologii Pastoralnej KUL*, w: *Z badań nad rodziną*, red. T. Kukołowicz, Lublin 1984, s. 201–203.
12. *Wychowanie religijne dziecka w wieku przedszkolnym*, w: *Dziecko*, red. W. Piwowarski, W. Zdaniewicz, Poznań–Warszawa 1984, s. 131–142.
13. *Duszpasterstwo rodzin – zasady praktycznego działania*, „Roczniki Teologiczne” (dalej skrót: RT) 33 (1986), z. 6, s. 97–108.
14. *Troski i niepokoje współczesnego człowieka: parafia miejscem nadziei. 12-ty Kongres Kolokwium Europejskich Wspólnot Parafialnych – Ludwigshafen 1983*, RT 33 (1986) z. 6, s. 204–211.
15. *Kształtowanie postaw pokuty i pojednania*, „Biuletyn Salezjański Nostra” 272 (1986), s. 19–27.
16. *Duszpasterstwo rodzin wobec rodziny niepełnej*, „Obecność” 1986, nr 6, s. 171–178.
17. *Duszpasterstwo rodzin wobec rodziny niepełnej*, w: *Pomoc rodzinie niepełnej*, red. T. Kukołowicz, Sandomierz 1988, s. 55–60.
18. *Atmosfera rodzinna w wychowaniu*, w: *Wychowanie chrześcijańskie w duchu św. Jana Bosko*, red. M. Majewski, Kraków 1988, s. 81–98.
19. *Wiara i kultura w rodzinie. Ujęcie pastoralno-pedagogiczne*, w: Komisja Episkopatu Polski Duszpasterstwa Ogólnego, *Program duszpasterski na rok 1993/94*, Katowice 1993, s. 149–164.
20. *Grupy rodzin*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 6, Lublin 1993, kol. 232–233.
21. *Wiara i kultura w rodzinie. Ujęcie pastoralno-pedagogiczne*, RT 41 (1994), z. 6, s. 45–61.
22. *Niektóre aspekty wychowania do wolności. (Impresja pedagogiczna w kontekście współczesnej sytuacji polskiej)*, RT 41 (1994), z. 6, s. 63–73.
23. *Duszpasterstwo rodzin. Zasady praktycznego działania*, „Zwiastowanie. Pismo Diecezji Rzeszowskiej”, 1 (1994), s. 66–76 (przedruk z RT).
24. *Rodzina jako podstawowe środowisko wychowawcze w świetle doktryny Kościoła katolickiego*, w: *Wychowanie w rodzinie od starożytności po wiek XX*, red. J. Jundziłł, Bydgoszcz 1994, s. 137–152.
25. *Kim jest dziecko? Z antropologii i teologii dzieciństwa*, w: *Z myślą o dziecku i rodzinie. Konferencja naukowa Opole 6–7 VI 1994*, Opole 1995, s. 51–71.

26. *Posługa wychowawcza Salezjanów wobec współczesnej młodzieży*, RT 42(1995), z. 6, s. 123–134.
27. *Wychowanie do miłości*, w: *Wychowanie do życia w rodzinie. Materiały z „DWA-94”*, Lublin 1996, s. 59–94.
28. *Wychowanie do miłości*, w: *Rodzino – stawaj się tym, czym jesteś. I Kongres Rodziny Archidiecezji Przemyskiej*, red. ks. M. Kaszowski, Przemyśl 1996, s. 118–141.
29. *Rola rodziny i szkoły w kształtowaniu postaw patriotycznych*, „Przegląd Oświatowy” 6, 1996, s. 12–13; cz. I – 1, 1997, s. 16–18; cz. II – 2, 1997, s. 14–16; cz. III – 3, 1997.
30. *Rola rodziny i szkoły w kształtowaniu postaw patriotycznych*, „Życie i Myśl – Zeszyty Problematyczne” 6 (1997), s. 21–35.
31. *Problematyka wychowania do poszanowania przyrody*, RT 44 (1997), z. 6, s. 131–149.
32. *Kochasz ty dom, rodzinny dom?* „Homo Dei” 1997, nr 4, s. 64–82.
33. *Miłować rodzinę. O naszym duszpasterstwie rodzin krytycznie*, „Homo Dei” 1998, nr 1, s. 50–64.
34. *Czym jest duszpasterstwo rodzin?* „Homo Dei” 1998, nr 2, s. 32–42.
35. *Miłość wychowawcza tajemnicą skuteczności*, w: *Współczesny wychowawca w stylu Księdza Bosko*, red. J. Wilk, Lublin 1998, s. 123–143.
36. *W poszukiwaniu wzoru współczesnego wychowawcy*, w: *Współczesny wychowawca w stylu Księdza Bosko*, red. J. Wilk, Lublin 1998, s. 5–25.
37. *Podstawowe zasady realizacji programu wychowawczego szkoły*, w: *Wobec wyzwań wychowawczych przełomu tysiącleci*, red. W. Stępniewski, Lublin 1998, s. 69–77.
38. *Doskonalenie zawodowe, czy formacja permanentna*, w: *Kształcenie i doskonalenie nauczycieli pracujących w Europie Środkowej*, red. Z. Jasiński, T. Lewowicki, Opole 1998, s. 207–224.
39. *Refleksja nad wartością rodziny*, w: *W służbie wartościom*, red. R. Kamiński, S. Koza, L. Skorupa, K. Święś, Kielce 1999, s. 563–577.
40. *Etyczny wymiar przemian demograficznych*, „Życie i Myśl – zeszyty problemowe” 9 (1999), s. 57–72.
41. *Rodzina jako podstawowe środowisko wychowawcze w świetle doktryny Kościoła katolickiego*, w: *Pedagogika katolicka. Zagadnienia wybrane*, red. A. Rynio, Stalowa Wola 1999, s. 283–298.
42. *Rozwój i umacnianie etosu rodziny racją stanu III Rzeczypospolitej*, „Życie i Myśl – kwartalnik” 1999, nr 3, s. 59–68.
43. *Właściwe rozumienie pracy ludzkiej. Z zagadnień etyki pracy*, „Wspólnota wiary, pracy, solidarności. Biuletyn Krajowego Duszpasterstwa Zawodowego” 17 (1999), s. 3–5, 10–11.
44. *Karta Praw Rodziny*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 8, red. B. Migut i inni, Lublin 2000, kol. 904–905.
45. *Kulturowy kontekst wychowania w rodzinie*, w: *Wychowanie chrześcijańskie a kultura*, red. M. Nowak, T. Ożóg, Lublin 2000, s. 145–166.
46. *Rodzina racją stanu Rzeczypospolitej*, „Rocznik Pedagogiki Rodziny” 4 (2001), s. 37–50.
47. *Wychowawca wobec pytania: „Kim jest dziecko?”*, w: *Oblicza dzieciństwa*, red. D. Kornas-Biela, Lublin 2001, s. 181–196.
48. *Nad pytaniem o istotę systemu przewencyjnego ks. Bosko*, w: *Przemiany edukacyjne w Polsce i na świecie a modele wychowania*, red. W. Korzeniowska, Kraków 2001, s. 125–140.
49. *Duszpasterstwo rodzin*, w: *Teologia pastoralna*, t. 2, red. R. Kamiński, Lublin 2002, s. 403–442 (współ z: B. Mierzwiński, R. Bieleń).
50. *Edukacja*, w: *Powszechna encyklopedia filozofii*, t. 3, red. A. Maryniarczyk i inni, Lublin 2002, s. 14–19.
51. *Wprowadzenie*, w: *W służbie dziecku*, t. 1, red. J. Wilk, Lublin 2003, s. 6–10.
52. *Wobec pytania: „Kim jest dziecko?”*, w: *W służbie dziecku*, t. 1, red. J. Wilk, Lublin 2003, s. 25–41.

Słowa kluczowe: Józef Wilk, Katolicki Uniwersytet Lubelski, pedagogika rodziny, duszpasterstwo rodzin, salezjanie.